

ZELNIK Csaba Ákos

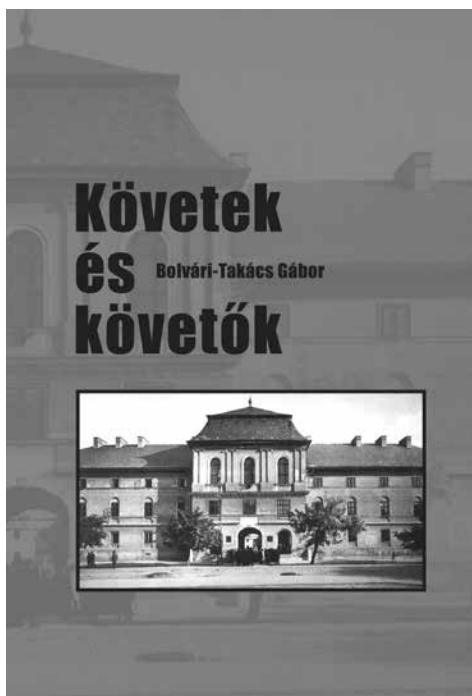
Sárospataki szellemi kalandozások

Bolvári-Takács Gábor évek óta foglalkozik a sárospataki neveléstörténeti hagyomány társadalmi hatásmechanizmusának vizsgálatával. Publikált az öregdiák-mozgalomról, emellett az ún. „pataki szellem” ideológiai és szociológiai összetevőinek Sárospatakon túlmutató jelenségeit is kutatja.

Ez utóbbi témakörrel kapcsolatos írásait rendezte sajtó alá, *Követek és követők* címmel. A kötetben közölt – s a legtöbb esetben átdolgozott, illetve aktualizált – írások eredetileg folyóiratokban és tudományos évkönyvekben láttak napvilágot, mint *Bibliotheca Comeniana*, *Debreceni Szemle*, *Magyar Tudomány*, *Napút*, *Sárospataki Füzetek*, *Sárospataki Református Lapok*, *Széphalom*, *Zempléni Múzsá*; továbbá a SRK Gimnáziuma, illetve a Sárospataki Református Alapítvány évkönyveiben.

A címben található két fogalom magyarázatát az előszó rejti. A szerző szerint a város mintegy félezer éves neveléstörténeti hagyományának hatásmechanizmusa a magyar közgondolkodás alakulását széles körben befolyásolta. „Nyilvánvaló, hogy az egykori pataki diákok által továbbvitt, illetve -közvetített tudás és szellemiség élethelyzeteket alakított, befolyásolta a környezetet, a társadalom más tagjait.” – írja Bolvári. A *követek* azok a pataki diákok és/vagy tanárok, akik pályájuk során akaratlanul is pozitívan befolyásoltak olyanokat, akik eredendően nem kötődtek Sárospatakhoz. A *követők* pedig azok a személyek, akik a városhoz más

módon – a követek hatására vagy egyéb fizikai kontaktus révén – kapcsolódtak, s a pataki hatások befogadását „tudatos értelmiségi magatartással bizonyították”.

Ha tehát vizsgáljuk az ún. „pataki szellem” ideológiai és szociológiai összetevőit, a dimenzióknak Sárospatakon túlmutató jelentősége van. Nemcsak arról van szó, hogy az iskoláik diákjai hogyan alakították saját pályájukat, s ehhez milyen útravalót kaptak, és nem is csupán arról, hogy a tanintézetek

pedagógusai milyen szakmai, tudományos vagy közéleti sikereket értek el. A hatásmechanizmusban fontos tényezőt jelentenek a „szellemi értelemben megtermékenyített más személyiségek” is, akik „a pataki neveléstörténeti hagyományt másodlagos módon közvetítik: életük egy-egy meghatározó szakaszának, eseményének tapasztalatai és interakciói révén.”

A kötet három részre tagolódik. Az első fejezet címe: *Metszéspontok*. Ebben olyan tanulmányok kaptak helyet, amelyek a pataki iskola társadalmi hatásmechanizmusának gyökereit és intézményi háttérét illusztrálják. Olvashatunk a Magyar Tudományos Akadémia és a Sárospataki Református Kollégium szellemi kapcsolatairól; a Vay-család tagjainak társadalmi, politikai közéleti szerepéről; továbbá a *követek* közül ismert közéleti személyiségek (Berecz János, Csizmadia Ernő, Dobos László, Fekete Gyula, Huszár István, Király István, Körösi József, Nagy János, Rác István, Szabó Lajos, Vitányi Iván) pataki diákemlékeiről; valamint a *követek* sorából Heller Ágnes, Huszár Tibor és Mátrai László pataki kapcsolódásairól.

A második részben, *Sorsok és utak* címmel, életrajzokat találunk. A szerző olyanokról írt, akiknek a pályája iránt érdeklődött vagy egyébként közel álltak hozzá. A rövidebb-hosszabb cikkekben feltűnik Ballagi Géza (1851–1907) jogtudós, Bolvári Zoltán (1908–1993) zenetanár, Béres Ferenc (1922–1996) énekművész, Cserés Miklós (1914–1981) rádiórendező, Harsányi István (1908–2002) pszichológus, Jászay Pál (1809–1852) politikus, történész, Kazinczy Lajos (1820–1849) ezredes, Képes Géza (1909–1989) költő, Király István (1921–1989) irodalomtörténész, Makkai

László (1914–1989) történész, Maller Sándor (1917–2001) irodalomtörténész, Szabó Gábor (1927–1996) orvos, Takács Béla (1930–1997) néprajzkutató.

Az utolsó fejezet címe: *Élethelyzetek*. Bennük egy-egy történelmi vagy mikrotörténelmi nézőpontú forrásközlemény a 20. századból, legalább öt társadalmi-politikai rendszert (Tanácsköztársaság, Horthy-korszak, Rákosi-korszak, Kádár-korszak, 1989-es rendszerváltozás) érintve. A szerző helyesen állapítja meg, hogy „a pataki nevelés hagyományait és a település kiemelkedő iskolavárosi jelentőségét minden politikai rendszer elismerte, és (...) igyekezett kihasználni.” Időrendben haladva először Buza László 1919-es emlékeit olvashatjuk a Tanácsköztársaságról és a pataki Kollégiumról. 1928-as keltezésű az élete derekán elhunyt Harsányi István akadémiai tagajánlása. Turi Sándor második bécsi döntés utáni erdélyi úti emlékei 1942-ben keletkeztek. Mitrovics Gyula 1947-ben mondott le tudományos akadémiai tagságáról. 1976–2001 között négy ízben rendeztek országos tanévnyitót Sárospatakon, ekkor hangzottak el Polinszky Károly, Pozsgay Imre, Mádl Ferenc és Orbán Viktor beszédei. Végül Czinke Ferenc fővédnöki székfoglalója olvasható, amely 1989-ben a Sárospataki Diákegyetlet közgyűlésén hangzott el.

Bolvári-Takács Gábor – amint azt a könyv alcíme (*Közelítések Sárospatak szellemi hatástörténetéhez*) is jelzi – nem törekedett kizárólagos megfogalmazásokra. Munkája hozzájárulhat ahhoz, hogy mások másként közelítsenek a témához, elősegítve ezzel a város hazai viszonylatban betöltött szerepének sokoldalú értékelését és a pataki identitás erősítését.

(Bolvári-Takács Gábor: *Követek és követők. Közelítések Sárospatak szellemi hatástörténetéhez. Zempléni Múzsza Alapítvány, Sárospatak, 2015. ISBN 978-963-12-3094-9. A kiadvány letölthető: www.zemplenimuzsa.hu)*